

נספח ב לקדיש דאגדתא – סיומי מסכתות התלמוד הבבלי

מים ראשונים: נספח זה וכן נספחים א ו-ג שכניו, הם השלמה לדף [קדיש דאגדתא](#). מומלץ לעיין בו תחילה.

15 מסכתות שמסתיימות באגדתא בשישה סדרים בגמרא בבלי.

21 מסכתות שלא מסתיימות באגדתא בשישה סדרים בגמרא בבלי.

סדר זרעים

מסכת אחת שמסתיימת באגדתא:

ברכות

אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא: תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, שנאמר: "וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך" (ישעיהו נד יג), אל תקרי בניך אלא בוניך. "שלום רב לאהבי תורתך ואין למו מכשול" (תהילים קיט קסה). "יהי שלום בחילך שלוח בארמנותיך: למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך: למען בית ה' אלהינו אבקשה טוב לך" (תהילים קכב ז-ט). "ה' עז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום" (תהילים כט יא).¹

שאר המסכתות

לשאר מסכתות סדר זרעים העוסקות במצוות התלויות בארץ, אין תלמוד בבלי.

סדר מועד

4 מסכתות שמסתיימות באגדתא:

סוכה

אמר אבבי: אוי לרשע אוי לשכינו, טוב לצדיק טוב לשכינו, שנאמר: "אִמְרוּ צְדִיק כִּי טוֹב כִּי פָּרִי מַעֲלְלֵיהֶם יֵאָכְלוּ" (ישעיהו ג י).²

תענית

אמר עולא ביראה אמר רבי אלעזר: עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים, והוא יושב ביניהם בגן עדן, וכל אחד ואחד מראה באצבעו, שנאמר: "ואמר ביום ההוא הנה אלהינו זה קוינו לו ויושיענו זה ה' קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו" (ישעיהו כה).³

¹ לצד סיום מסכת מכות במשנה: "רבי חנינא בן עקשיא אומר: רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות, שנאמר: ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר (ישעיהו מב), הסיום של מסכת ברכות הנ"ל הוא השכיח ביותר. כך, למשל, אנחנו מסיימים את "פטום הקטורת" ("אין כאלוהינו") שבסוף תפילת שחרית בחול ומוסף בשבת; וכן אחרי פרק במה מדליקין בערבית של שבת. המוטיב המרכזי הוא כמובן השלום שבו מסתיימת תפילת עמידה: "המברך את עמו ישראל בשלום" ומזכיר את הסיום של מסכת עוקצין במשנה: "אמר רבי שמעון בן חלפתא: לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום שנאמר (תהילים כ"ט) ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום". ואנו נזכרים באמירה ההומוריסטית של הרב עמיטל זצ"ל: תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם – מי אמר שאין לחז"ל חוש הומור? ראה דברינו [שועל, עקרב, שרף וגחלי אש](#) בדפים המיוחדים.

² הסיום כאן איננו כל כך טוב. ראה שם האגדה על מרים בת בילגה – ממשמרת בילגה הכהנית – "שהמירה דתה, והלכה ונשאת לסרדיוט אחד ממלכי יוונים. כשנכנסו יוונים להיכל היתה מבעטת בסנדלה על גבי המזבח, ואמרה: לוקוס לוקוס, עד מתי אתה מכלה ממונן של ישראל ואי אתה עומד עליהם בשעת הדחק! וכששמעו חכמים בדבר קבעו את טבעתה, וסתמו את חלונה", ונענשה כל המשמרת בגללה וזהו "אוי לרשע ואוי לשכנו". ועל מנת לסיים בדבר טוב מובא חלקו השני של המשפט: "טוב לצדיק טוב לשכנו", אך ראה שם בגמרא שלעתיים גם "אוי לרשע וטוב לשכנו".

³ מזכיר את קריעת ים סוף, שם אומר מדרש שיר השירים רבה פרשה ג: "וירא ישראל את היד הגדולה, והיו העוללים מראים אותו באצבעו ואומרים: זה אלי ואנוהו". ראה גם ירושלמי מסכת מועד קטן פרק ג הלכה ז: "עתיד הקב"ה ליעשות ראש חולה לצדיקים לעתיד לבוא ... והצדיקים מראין אותו באצבע. ואומר: "כי זה אלהים אלהינו עולם ועד הוא ינהיגנו עלמות (תהלים מח טו)". ויש עוד מראות באצבע שהם חיוביים ואין בכך שום פגם. היום, מקובל שהצבעה באצבע על אדם היא דבר לא מכובד ואיננו יודעים מה המקור לכך. ראה מדרש תנחומא פרשת במדבר סימן י: "א"ר חנינא: בראשונה כל מי שהיה מראה איקונין של מלך באצבע היה נהרג", והתינוקות הולכין לבית הספר ומראין את ההזכרה באצבעותיהן! אמר הקדוש ברוך הוא: ודגלו עלי אהבה". משמע, שלמרות שזה מעשה מגונה, כלפי האזכרות שבתורה, הקב"ה מקבל הצבעה כזו בשמחה. ראה גם משנת רבי אליעזר פרשה י: "קשה היא גסות הרוח ... אין גס רוח כמו זה, שנאמר: כי נטה אל אל ידו. אף המראה כינוי עצמו באצבע, אין גס רוח כמו זה, שנאמר: גאות אדם תשפילנו". אז אולי הפסוק ב איוב טו כה: "כִּי נָטָה אֶל אֵל יָדוֹ וְאֶל שָׁדַי יִתְגַּבֵּר", הוא המקור. שהצבעה נראית כמו הרמת יד.

מועד קטן

ואמר רבי לוי: כל היוצא מבית הכנסת לבית המדרש, ומבית המדרש לבית הכנסת - זוכה ומקבל פני שכינה, שנאמר: "יילכו מחיל אל חיל יראה אל אלהים בציון" (תהלים פד). אמר רב חייא בר אשי אמר רב: תלמידי חכמים אין להם מנוחה אפילו לעולם הבא, שנאמר: "יילכו מחיל אל חיל יראה אל אלהים בציון" (תהלים פד).

חגיגה

אמר רבי אבהו אמר רבי אלעזר: תלמידי חכמים אין אור של גיהנם שולטת בהן, קל וחומר מסלמנדרא; ומה סלמנדרא שתולדת אש היא - הסך מדמה אין אור שולטת בו, תלמידי חכמים, שכל גופן אש, דכתיב: "הלוא כה דברי כאש נאם ה' " (ירמיהו כט) - על אחת כמה וכמה. אמר ריש לקיש: אין אור של גיהנם שולטת בפושעי ישראל, קל וחומר ממזבח הזהב; מה מזבח הזהב שאין עליו אלא כעובי דינר זהב, כמה שנים אין האור שולטת בו, פושעי ישראל שמלאין מצות כרמון, דכתיב: "כפלח הרמון רקתך" (שיר השירים ד), אל תקרי רקתך אלא רקנין שבך - על אחת כמה וכמה.

7 מסכתות שלא מסתיימות באגדתא:

שבת, עירובין, פסחים, ראש השנה, יומא, ביצה, מגילה.

סדר נשים

5 מסכתות מסיימות באגדתא:

יבמות

אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא: תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, שנאמר: "וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך" (ישעיהו נד).

כתובות

אמר רב חייא בר אשי אמר רב: עתידין כל אילני סרק שבארץ ישראל שיטענו פירות, שנאמר: "כי עץ נשא פריו תאנה וגפן נתנו חילם" (יואל ב).

גיטין

...דאמר ר' אלעזר: כל המגרש אשתו ראשונה - אפילו מזבח מוריד עליו דמעות, שנאמר: "וזאת שנית תעשו כסות דמעה את מזבח ה' בכי ואנקה מאין [עוד] פנות אל המנחה ולקחת רצון מידכם, ואמרתם על מה על כי ה' העיד בינך ובין אשת נעוריד אשר אתה בגדתה בה והיא חברתך ואשת בריתך" (מלאכי ב).

קידושין

תניא, רבי נהוראי אומר: מניח אני כל אומנות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה, שכל אומנות שבעולם אין עומדת לו אלא בימי ילדותו, אבל בימי זקנותו הרי הוא מוטל ברעב, אבל תורה אינה כן, עומדת לו לאדם בעת ילדותו, ונותנת לו אחרית ותקוה בעת זקנותו, בעת ילדותו מהו אומר? "וקוי ה' יחליפו כח יעלו אבר כנשרים" (ישעיהו מ), בזקנותו מהו אומר? "עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו" (תהלים צב).

נזיר

אמר רבי אלעזר א"ר חנינא: תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, שנאמר: "וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך" (ישעיהו נד).

2 מסכתות שלא מסתיימות באגדתא:

נדרים, סוטה.

סדר נזיקין

2 מסכתות שמסתיימות באגדתא:

סנהדרין

תנו רבנן: רשע בא לעולם - חרון בא לעולם, שנאמר: "בבוא רשע בא גם בוז ועם קלון חרפה" (משלי יח), רשע אבד מן העולם - טובה באה לעולם, שנאמר: "ובאבד רשעים רנה" (משלי יא). צדיק נפטר מן העולם - רעה באה לעולם, שנאמר: "הצדיק אבד ואין איש שם על לב ואנשי חסד נאספים באין מבין כי מפני הרעה נאסף הצדיק" (ישעיהו נז), צדיק בא לעולם - טובה באה לעולם, שנאמר: "זה ינחמנו ממעשנו ומעצבון ידינו" (בראשית ה).

מכות

שוב פעם אחת היו עולין לירושלים, כיון שהגיעו להר הצופים קרעו בגדיהם. כיון שהגיעו להר הבית, ראו שועל שיצא מבית קדשי הקדשים, התחילו הן בוכין ור"ע מצחק. אמרו לו: מפני מה אתה מצחק? אמר להם: מפני מה אתם בוכים? אמרו לו, מקום שכתוב בו: "והזר הקרב יומת" (במדבר א'), ועכשיו שועלים הלכו בו ולא נבכה? אמר להן: לכך אני מצחק, דכתיב: "ואעידה לי עדים נאמנים את אוריה הכהן ואת זכריה בן יברכיהו", (ישעיהו ח'), וכי מה ענין אוריה אצל זכריה? אוריה במקדש ראשון וזכריה במקדש שני! אלא, תלה הכתוב נבואתו של זכריה בנבואתו של אוריה, באוריה כתיב: "לכן בגללכם ציון שדה תחרש" (מיכה ג') בזכריה כתיב: "ועוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים", (זכריה ח') עד שלא נתקיימה נבואתו של אוריה - הייתי מתיירא שלא תתקיים נבואתו של זכריה, עכשיו שנתקיימה נבואתו של אוריה - בידוע שנבואתו של זכריה מתקיימת. בלשון הזה אמרו לו: עקיבא, ניחמתנו! עקיבא, ניחמתנו.

6 מסכתות שלא מסתיימות באגדתא:

בבא קמא, בבא מציעא, בבא בתרא, שבועות, ע"ז, הוריות.

סדר קדשים

מסכת אחת שמסתיימת באגדתא:

כריתות

א"ר אלעזר א"ר חנינא: תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, שנאמר: "וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך, אל תקרי בניך אלא בוניך" (ישעיהו נ"ד).

7 מסכתות שלא מסתיימות באגדתא:

זבחים, מנחות, חולין, בכורות, ערכין, תמורה, מעילה.

סדר טהרות

מסכת אחת שמסתיימת באגדתא:

נידה

תנא דבי אליהו: כל השונה הלכות בכל יום - מובטח לו שהוא בן העולם הבא, שנאמר "הליכות עולם לו" (חבקוק ג'), אל תקרי הליכות אלא הלכות.

עוד: הלל חכם